

Péče o zvěř v NP Šumava

Jan Kozel

Zvěř a péče o ni byly od založení Národního parku Šumava (dále NPŠ) v roce 1991 významnou součástí péče o lesní ekosystémy. Zvěři se obsáhle věnoval i první plán péče (Kučera, Pecharová et al. 1992). Podle jeho autorů byla populace jelení zvěře na celém území NPŠ enormně vysoká. Důvodem byl velký zájem

o chov a trofejovou hodnotu této zvěře. Již tehdy bylo zřejmé, že vzhledem k migračním schopnostem jelení zvěře nelze péči o ni omezit pouze na území NPŠ. Naopak musí existovat provázanost jak na území celé CHKO, lépe i v celém regionu Pošumaví včetně bavorské strany.

Po založení NP Šumava se kvůli přemnožené jelení zvěři jedle a listnáče téměř neobnovovaly. Foto Jan Kozel

Poškozený les, snížení počtů

Plán péče z roku 1992 označuje kvůli poškození zvěří jako velmi špatný také stav lesních porostů. Obnova lesa byla nedostatečná a její výpadek kvůli okusu zvěří byl zásadním nebezpečím pro její přežívání i v dochovaných zbytcích starých autochtonních porostů. Stěžejní pro nápravu bylo, vedle zvyšování odolnosti a stability lesních porostů, řešení problematiky jelení zvěře. Nutným se jevílo snížení jejich počtů a vytvoření speciálního managementu péče o jelení zvěř v úzkém vztahu k prostředí. (Kučera, Pecharová et al. 1992)

Účelová péče o les

S tím souvisela i péče o les, která již od založení NPŠ obsahovala řadu moderních prvků, které bychom dnes mohli zahrnout do koncepčních dokumentů jakéhokoliv lesního majetku (Kozel 2021a). Například: plně využívat přirozenou obnovu lesa, podporovat jiné dřeviny než smrk včetně dřevin přípravných, udržovat porosty v řidším zápoji, aplikovat účelové výběry, lov odvíjet od stavu lesních porostů, nikoliv od normovaných stavů nebo omezit právo myslivosti na redukční odstřel. Protože péče o zvěř je v NPŠ nedílnou součástí péče o les, používaly se nástroje zvyšující ekologickou stabilitu lesů a jejich užitnost.

Výběrné principy, lov podle stavu lesa

Péče o les se od vzniku NPŠ opírala o základy ekologicky oprávněného lesního hospodaření (Thomasius 1992). Opustil se model lesa věkových tříd, používají se účelové výběry a výběrné principy, podporují se jedle a listnáče, přirozená

obnova, sukcese, autoregulace. V rámci účelových výběrů se používá i výběr s proměnlivou intenzitou. Díky tomu se vedle stavu lesa výrazně zlepšila také úživnost prostředí pro zvěř a zlepšil se biotop pro tetřevovitě, zejména tetřeva a jeřábka. (Kozel 2021). Cestou k nápravě byla minimalizace stavů a promyšlené hospodaření se zvěří. Jelení zvěř bylo potřeba intenzivně redukčně lovit a plány lovu odvozovat od stavu lesních porostů. (Kučera, Pecharová et al., 1992)

Praxe má zpoždění

Přesto, že tato doporučení vznikla v roce 1992, trvalo několik let, než se projevila v praxi. Intenzivní lov začal až po převzetí lesů od dosavadních správců (VLS, LČR) a vytvoření nové organizační struktury a honiteb. Teprve v roce 1997 se zvýšil plán lovu na 625 ks jelení zvěře, zatímco v letech 1994–1996 se plánovalo 430–517 ks ročního odstřelu (viz Graf č. 1). V roce 1998 plán lovu vzrostl na 800 ks a v letech 1999–2001 se plánovalo dokonce 950 ks. Protože se kladl velký důraz na aktivní přístup k lovu, nezapočítával se do celkového počtu ulovené jelení zvěře její úhyn. Plány byly ambiciózní a deklarovaly snahu o naplnění prvního plánu péče. Realizace se projevila výrazně zvýšenými odlovy, ale plán lovu bez úhynu se vesměs plnit nedařilo (viz Graf č. 1).

Stagnace, pokles, nárůst

Po vrcholu lovu v roce 1999 (911 ks) přišla jeho stagnace a pokles (viz Graf č. 1). V letech 2000–2002 se lovalo okolo 704–794 ks jelení zvěře při plánu 900–950 ks. Další pokles lovu přišel v letech 2003–2010. To se pravděpodobně projevilo na zvýšení početnosti jelena. Od roku 2012

se redukčnímu lovu opět začal přikládat velký důraz a plán lovu se zvyšoval až na 1000 ks v roce 2017. Tento rok byl také rokem dosavadního maxima v lovu jelení zvěře v historii NPŠ, když se na jeho území ulovilo 1156 ks (viz Graf č. 1). Od té doby lov jelení zvěře klesá. Stojí za tím řada vlivů, vedle snížení početnosti a vysoké obtížnosti lovu je to i naplňování dlouhodobých cílů NPŠ a NP Bavorský les a také návrat vlků.

Přezimovací zařízení

Součástí péče o zvěř je také soustava přezimovacích zařízení, která jsou využívána při sezónní migraci jelení zvěře v oblasti Šumavy. Soustředění zvěře přesouvající se převážně z hřebenů do nižších partií Šumavy v těchto obůrkách snížila škody v lesních porostech zimovišť. Přezimovací obůrky vznikly v letech 1999–2001 /15 objektů/ (Jirsa 2005). V roce 2005 a 2011 pak přibýly další dvě. Pro jejich vybudování byly dva důvody: snížení škod v okolí zimního výskytu jelení zvěře a zastavení sezónní migrace mimo území NPŠ (Šustr 2013). Dnes je funkčních deset přezimovacích zařízení, z toho dvě nejméně využívaná dosluhují.

Péče o zvěř v zásadách péče

Současná péče o les a zvěř v NPŠ vychází z podobných principů, které uváděly předchozí plány péče. Potvrzuje to text zásad péče o národní park Šumava. Zásady (Kolektiv 2022) jsou platné od roku 2023 a mj. konstatují, že lov a péče o zvěř nevychází z chovatelského přístupu, jeho hlavním cílem je regulovat početnost spárkaté zvěře a zajistit úspěšné odrůstání listnatých dřevin a jedle bělokore na území NPŠ. Při plánování lovu se vychází ze stavu lesa, zohledňuje se sezónní migrace zvěře a stav populace

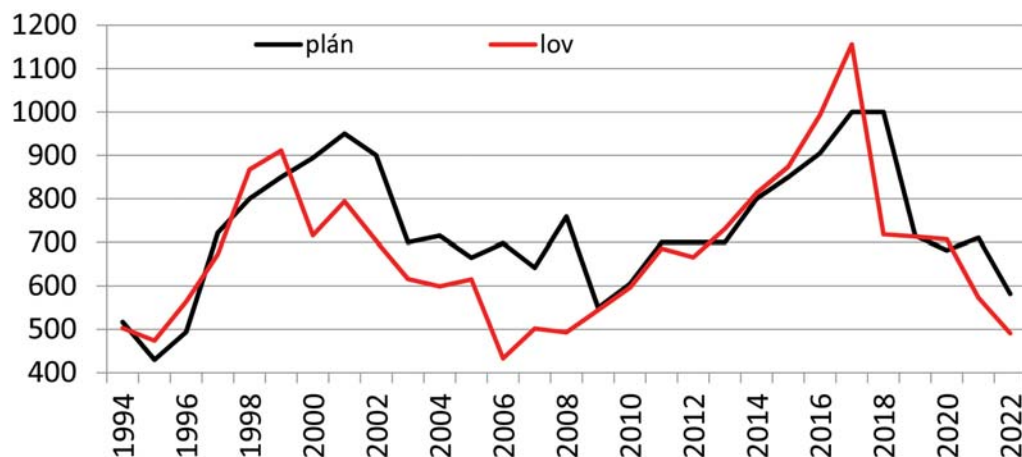
přirozených predátorů (vlk, rys – zejm. jejich potravní nároky). Důležitým podkladem pro péči o zvěř jsou tedy výsledky sledování lesních ekosystémů.

Výsledky péče o les

Správa NPŠ kontinuálně sleduje stav a vývoj lesních ekosystémů. Jedním ze zdrojů je i velkoplošná inventarizace lesa /dále VIL/ (IFER 2020). Díky přestavbám lesních porostů, které zahrnují i péči o zvěř, se výrazně změnila struktura lesních ekosystémů (Kozel 2021c). Přibýlo porostů s bohatší strukturou a porostů smíšených na úkor těch s horizontálním zápojem a jehličnatých. Příznivá je také skutečnost, že na více než 64 % plochy lesa se obnova vyvíjí pod selekčním tlakem mateřského porostu. Rozmístění obnovy je převážně náhodné a skupinovitě, pravidelně se vyskytuje jen ve 3 % případech.

Pokles škod zvěří

Podle výsledků VIL se také výrazně snížily škody způsobené zvěří. U smrku poklesly z 38 na 13 % a u jedle ze 41 na 19 %. Celkový okus terminálu v roce 2019 dosahoval 12 %. Poklesly také škody loupáním a ohryzem (IFER 2020). To potvrdily i výsledky podrobnějšího sledování mezi lety 2018 a 2021 (Zenáhlíková, Červenka 2022). Monitoring okusu spárkatou zvěří proběhl v pravidelné síti po celém území NP Šumava. Celkový okus obnovy do výšky 20 cm byl 7,7 %. Ve výškové kategorii obnovy 20–200 cm byl celkový okus (terminálu nebo bočních výhonů) 20,7 %, okus pouze terminálu 12,2 %. Nejvíce poškozenými dřevinami byly javor klen, jeřáb a ostatní listnáče. Poškození se významně lišilo mezi jednotlivými LHC. Nejvíce byly škody koncentrovány

Graf č. 1: Plán lovu a lov jelení zvěře bez úhynu v NPŠ v letech 1994–2022 (ks) (Správa NPŠ)

Početnost jedle a pionýrských dřevin v obnově v NPŠ vzrostla za posledních 20 let 5x. Foto Jan Kozel

Po 30 letech jsou i díky regulaci početnosti jelení zvěře lesy v NPŠ výrazně pestřejší. Foto Jan Kozel

na území LHC České Žleby a Kašperské Hory. Při srovnání území monitorovaného v roce 2018 s monitoringem v této oblasti v roce 2021 došlo k významnému poklesu poškození okusem. Průměrný okus terminálních výhonů se snížil ze 17,3 % na 13,0 % (Zenáhlíková, Červenka 2022).

Více jedle, listnáčů a pionýrských dřevin

Podle VIL se mezi lety 1999 a 2019 zvýšila celková početnost obnovy v NPŠ 2,3krát, přičemž 5,4krát se zvýšila početnost jedle, 4,4krát pionýrských dřevin a početnost obnovy javorů a jilmů se zvýšila 3,6krát. K největším změnám došlo u pionýrských dřevin v polohách nad 1150 m n. m. Tady nyní roste 26krát více jeřábů a dalších přípravných dřevin než v roce 1999. Naopak jedle, buku a kleny nejvíce přibýlo v místech, kde by měl být šumavský les nejpestřejší. Zde, v polohách do 950 m n. m., narazíme na jedli a buk 10krát častěji než v roce 1999 a mladých javorů je tady dokonce 13násobek. Jedli se nejvíce daří v polohách mezi 950–1150 m n. m., kde se její podíl v obnově změnil z 1,7 % na 5,2 % (Kozel 2022). Cenotické postavení jedle v NPŠ zlepšuje také spontánní obnova dalších dřevin. Pokud chybí horní stromová vrstva, často mladé jedle doprovází pionýrské dřeviny, které přispívají k jejímu příznivému odrůstání (Kozel 2022). Zastoupení přípravných dřevin v obnově vzrostlo

v NPŠ nejvíce za všech sledovaných druhů nebo jejich skupin ze 6 % na 12 % za 20 let.

Po 30 letech vlci

Po více než 30 letech péče o ekosystémy NPŠ včetně péče o zvěř je zřejmé, že se podařilo naplnit některé návrhy plánovacích dokumentů z počátku existence NPŠ. Odpovídající péče o les a zvěř stojí za tím, že se lesy staly pestřejší, úživnější a výrazně poklesly škody způsobené zvěří (Kozel 2021b). Poměr pohlaví v populaci jelení zvěře je vyrovnaný (Tourani et al. 2023). Díky návratu šelem se vytvářejí původní ekosystémové vazby (jelen x vlk). Trvalá přítomnost vlků a jejich predanční tlak mění chování jelení zvěře, přispívá k regulaci její početnosti a ztěžuje lov. Není to však důvodem k tomu, aby ustávala lovecká aktivita. Změnila se totiž také řada dalších faktorů, které jsou pro další péči o území NP stěžejní.

Dlouhodobé cíle a oteplování

Novela zákona o ochraně a přírody a krajiny z roku 2017 definovala dlouhodobý cíl NP v ČR. Tím je nerušený průběh přírodních dějů v jejich přirozené dynamice na převážně většině území NP. Rozšířilo se území bez lovu i území, kde prakticky nelze lovit. Lov je mnohem obtížnější než v minulosti a v budoucnosti bude ještě kompli-

kovanější či nemožný na větším území, než je tomu dnes. Významnou změnou je také rozdílný průběh sezónní migrace jelení zvěře kvůli klimatické změně. Oteplování a zkrácení mocnosti a doby trvání sněhové pokrývky prodlužuje dobu, po kterou část jelení zvěře zůstává v nejvyšších polohách Šumavy. Počátek zimy se posouvá až o několik týdnů a s ní i příchod zvěře do nižších poloh.

Co s obůrkami?

Systém prezimovacích obůrek proto přestává být tak účinný jako v minulosti. Otazníkem je i samotná existence těchto zařízení, která jsou již pravděpodobně morálně zastaralá. Ovlivňují migraci a chování jelení populace, která si zvykla na pravidelné zimní krmení, mění se její přirozené chování a současně snižuje mortalita a zvyšuje vitalita a natalita. Soustředění zvěře ve vyšší koncentraci v oplocených místech také zasahuje do chování predátorů, především vlků. Přirozeně vyhledávají místa, kde se zvěř zdržuje a snaží se v obůrkách lovit. Častější jsou také mírné zimy, kdy zvěř není nucena vyhledávat alternativní (umělé) zdroje potravy a do obůrek přichází v menších počtech. Výrazně se také zvýšila návštěvnost NPŠ. Návštěvníci zvěř ruší, a proto je obtížnější také její lov.

Sjednocení přístupu a spolupráce

Všechny tyto skutečnosti je potřeba vzít v úvahu a zakomponovat do vznikající koncepce péče o zvěř. Především však je více než dříve nutné, aby existovala provázanost na území celé CHKO, nebo ještě lépe v celém Pošumaví včetně bavorské strany. Vzhledem k pohyblivosti jelení zvěře a sezónní migraci závisí budoucí úspěšná péče především na koordinaci s územím za hranicemi NP Šumava. Šumava v širším slova smyslu je celá významným biotopem nejen pro jelení zvěř a nejsou zde jenom lesy a honitby ve správě NPŠ. Přírodní lesní oblast Šumava zaujímá rozlohu 211 281 ha (ÚHÚL 2022). NPŠ s 69 000 ha tvoří 1/3 (32,7 %) této PLO. Pokud má být v příštích letech péče o zvěř efektivní, je potřeba k ní přistupovat podobně jako na většině NPŠ v uplynulých 30 letech a navíc včas a adekvátně reagovat na nové skutečnosti včetně sjednocení přístupu v rámci celé Šumavy bez ohledu na jakékoliv hranice. ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz